

ERAKOOL INTELEKT

Ainevaldkond „Sotsiaalne“

1. Üldalused

1.1. Sotsiaalvaldkondlik pädevus

Ainevaldkonna õppeainete õpetamise eesmärk põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane sotsiaalvaldkondlik pädevus: suutlikkus mõista ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda ning austada inimõigusi ja demokraatiat; vallata teadmisi kodanikuõigustest ja -vastutusest ning käituda nendega kooskõlas; ära tunda kultuurilist eripära; järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; olla huvitatud oma kogukonna, rahva, riigi ja maailma arengust; kujundada oma arvamust ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik; tunda ja kasutada lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid; tunda huvi ümbritseva maailma vastu.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

1. mõistab ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi;
2. valdab adekvaatset minapilti, oskab analüüsida oma võimalusi ja kavandab neist lähtuvalt tulevikuplaane;
3. tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
4. huvitub iseenda, oma kogukonna, rahva ja maailma arengust, kujundab oma arvamust ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
5. tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppes;
6. teadvustab kultuurilist eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimväärikust alandavad;
7. käitub üldtunnustatud sotsiaalsete normide ja suhtlemistavade järgi, mis aitavad toime tulla eakaaslaste hulgas, perekonnas, kogukonnas ning ühiskonnas, väärtustades neid;
8. on omandanud teadmisi ja oskusi enesekontrolli, enesekasvatuse, oma võimete arendamise, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi kohta ning suhtub positiivselt endasse ja teistesse;
9. hindab vabadust, inimväärikust, võrdõiguslikkust, ausust, hoolivust, sallivust, vastutustunnet, õiglust ja isamaalisust ning tunneb austust enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

1.2. Ainevaldkonna õppeained ja maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus ning valikaine on usundiõpetus. Ajalugu õpitakse alates 5. klassist, inimeseõpetust 2. klassist ning ühiskonnaõpetust 6. klassist. Õppeainete kavades esitatud taotletavaid õpitulemusi ja õppesisu koostades on aluseks võetud arvestuslik nädalatundide jagunemine kooliastmeti ning aineti alljärgnevalt:

I kooliaste

Inimeseõpetus – 2 nädalatundi

II kooliaste

Ajalugu – 3 nädalatundi

Inimeseõpetus – 2 nädalatundi

Ühiskonnaõpetus – 1 nädalatund

III kooliaste

ERAKOOL INTELEKT

Ajalugu – 6 nädalatundi

Inimeseõpetus – 2 nädalatundi

Ühiskonnaõpetus – 2 nädalatundi

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse-tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Õpib end selgelt ja asjakohaselt väljendama, tegema koostööd ja teistega arvestama. Ajaloõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas ning aitab õpilasel kujuneda sotsiaalselt küpseks ja teovõimeliseks isiksuseks. Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja ausust, hoolivust, vastutustunnet ning õiglust. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud soolise võrdsuse osas.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil väljendada oma tundeid, aktseptsida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepsitud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata naiste ja meeste ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Tal on tõhusad oskused ja valmidus ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda. Õppesisu käsitluses teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud õpitulemused, üldaja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatud.

ERAKOOL INTELLEKT

1.4. Üldpädevuste kujundamise võimalusi

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhendada toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Kõik sotsiaallained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus ning usundiõpetus toetavad väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu keskte normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel.

Enesemääratluspädevuse aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevus. Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusrikast keelt taotleavad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõenduspõhiseid otsuseid.

Ettevõtlikkuspädevus. Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärke, genereerima ideid ning neid ellu viima. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valima sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

ERAKOOL INTELEKT

Digipädevus – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutavas ühiskonnas; leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalsed identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

1.5. Sotsiaalainete lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega

Sotsiaalained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhitakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhitakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleoskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.

Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalsed, kultuurilist ja personaalsed tähendust.

Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia. Käsitletavate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

1.6. Läbivate teemade rakendamise võimalusi

Elukestev õpe ja karjääri plaanimine. Kujundatakse iseseisva õppimise oskust, mis on tähtis alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisele. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse

ERAKOOL INTELEKT

hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus. Õpilastele tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest ning sellest, mil moel mõjutavad need õpilase valikuid ja tulevikku määravaid otsuseid.

Erinevate õppetegevuste kaudu saavad õpilased ülevaate tööturu üldisest olukorrast ja tulevikuproгноosidest, tööõigusest, erinevatest töödest eri tegevusvaldkondade ameti- ja kutsealadel ning kasutada seda infot nii tulevast õpitavat eriala valides kui ka pikemaajalist karjääri plaanides. Erinevaid ameteid ja elukutseid tutvustades pööratakse tähelepanu töö iseloomule, töökeskkonnale, töötingimustele ning vajalikele teadmistele, oskustele ja isiksuseomadustele.

Õpe annab õpilasele teadmised sellest, et erinevate tööde tegemisel on erinevad nõuded ja töötingimused. Õpilast juhatakse analüüsima, millised on tema eeldused huvipakkuva töö tegemiseks, sh sobiv tervise seisund, füüsiline vorm, füsioloogilised eeldused. Õpilane hakkab analüüsima oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostama neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega, koostades esmase karjääriplaani.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning on kaasatud kohaliku kogukonda käsitlevate otsuste tegemisse.

Kultuuriline identiteet. Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte-jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Teabekeskond. Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus. Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Väärtused ja kõlblus. Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes mõistab üldnimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

ERAKOOL INTELLEKT

1.7. Õppetegevuse kavandamine ning korraldamine

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;
3. võimaldatakse nii üksi- kui ka ühisõpet (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd ning teised kooperatiivse õppimise vormid), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
6. arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhiorhk hoiakute kujundamisel;
7. arvestatakse õpilaste võimeid ja suutlikkust, kohaliku eripära ning muutusi ühiskonnas;
8. kasutatakse mitmekülgset õppemeetodite valikut rõhuasetusega aktiivõppemeetodeile: vestlus, arutelu, diskussioon, juhtumianalüüs, paaritöö, projektõpe, rollimäng, rühmatöö, väitlus, ajurünnak; ajaloolise kujutluse loomine, tegevuspõhine õpe (nt dramatiseeringud, mudelite ja makettide valmistamine, ühistegevus ja vabatahtlik töö, heategevusprojekt);
9. luuakse võimalused koostada referaat, ajajoon, õpimapp ja uurimistö, teha praktilisi uurimistöid (nt töö allikate ja kaardiga, töölehtede ja kontuurkaardi täitmine, küsitluse korraldamine, loovtöö/arutluse/arvamusloo kirjutamine, töö esitlemine, infootsing teabeallikatest, infoanalüüs, klassielu reeglite, päevaplaani ja isikliku eelarve koostamine, statistika ning juriidilise dokumendi lugemine, dokumendiplankide täitmine), osaleda temaatilistes mängudes (nt tarbijakaitse), kriitiliselt analüüsida reklaami, teemakohaseid filme jms;
10. laiendatakse õpikeskkonda: sotsiaal-kultuuriline ja ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised), arvuti/ multimeediaklass, asutused, muuseumid, näitused, raamatukogu, looduskeskkond, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid jm;
11. võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga (kohtuda erinevate inimestega, kaasata vanemaid jne), et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane.

1.8. Hindamise alused

Hindamise põhiülesanne on toetada õpilase arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang. Ainekavas on kirjeldatud õppeaine õpitulemused kooliastmete kaupa kahel tasemel: üldised õpitulemused õpetamise eesmärkidena ning osaoskuste õpitulemused. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste, sh esituste ning kirjalike tööde alusel,

ERAKOOL INTELEKT

arvestades teadmiste ja oskuste vastavust ainekavades taotletavatele õpitulemustele ning õpilase individuaalseid iseärasusi ja mõtlemise arengut. Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest.

Hoiakute ja väärtuste kohta (nt huvi tundmine, tähtsuse mõistmine, väärtustamine, vajaduste arvestamine, reeglite järgimine) antakse tagasisidet.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpitulemuste hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Tähtsal kohal on kujundav hindamine, mis keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega. Hindamise kriteeriumid ja viiepallisüsteemist erinev hindamise korraldus täpsustakse kooli õppekavas.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Aineteadmisi ja -oskusi ning hoiakuid hinnates on põhirõhk kujundaval hindamisel.

Õpitulemusi hinnates kasutatakse mitmekesiseid ja õpitulemustega vastavuses olevaid vorme, mis sisaldavad suulisi, kirjalikke ja praktilisi ülesandeid. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Praktiliste tööde puhul hinnatakse mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi kulgu.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ning kirjeldab mõistete sisu ja nendevahelisi seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist, lähtudes õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab õpituatsioonis teoreetilisi teadmisi praktiliselt;
- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

Inimeseõpetuses tähendab hindamine konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist, kusjuures põhirõhk on õpilase arengu toetamisel, seejuures pakkudes võimalusi enesehindamiseks. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse kujundavat tagasisidet ka väärtuste ning hoiakute kohta. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö.

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu.

Hindamise vormid sisaldavad II kooliastmes suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, allikmaterjali ja piltidega, loovtööd ning jutustuse kirjutamist, samuti allika usaldusväärsust info edasikandmisel. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada olulisemate ajaloosündmuste ja

ERAKOOL INTELLEKT

nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Lühijutu ning kirjelduse puhul hinnatakse ülesehituse loogikat ja terviklikkust, mõistete ning märksõnade sobivust konteksti, stiili ja ainealast õigekirja. 5. klassis ei kontrollita kontrolltöödega enam kui üht õpitud teemat korraga.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid III kooliastmes peavad olema mitmekesised, sisaldama suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusvääruse üle otsustamist. Üksikfaktide teadmisele tuleb eelistada tähtsamate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu. III kooliastmes sobivad kontrolliks ja hindamiseks nii avatud kui ka etteantud vastusega ülesanded.

Ühiskonnaõpetuses tuleb hindamisel II kooliastmes arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgida jõukohasuse põhimõtet märksõnadest lahendamist toetava selgituseni ning täpse juhendini. Kokkuvõtvaks hindamiseks sobivad arvamyslugu ja juhtumianalüüs, dokumendi ja kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded, mõiste ja selgituse kokku viimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning info leidmine, kasutamine ja rühmitamine. Selles vanuseastmes on eriti oluline, et arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgitaks jõukohasuse põhimõtet.

III kooliastmes sobivad kokkuvõtvaks hindamiseks probleemküsimuste avamine, arvamyslugu, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ja karikatuuri analüüs, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded: mõiste ja selgituse kokku viimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning info rühmitamine.

Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö plaanimise, tegemise, tulemuste tõlgendamise, järeldamise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

Õpilase ja õpetaja koostöös hinnatakse ka õpilase õpitulemusi koolivälises mitteformaalses õppes, kui seal omandatu vastab taotlevatele õpitulemustele (nt osavõtt projektidest, tegevus õpilasesinduses või kodanikuühendustes jm).

1.9. Füüsiline õpikeskkond

Kool korraldab valdava osa õppes klassis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus rühmatöök ja ümarlauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid;
- 2) internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise

võimalus. Kool võimaldab:

- 1) korraldada õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus jm) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul;
- 2) kasutada klassiruumis ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid:
 - a) Eesti Vabariigi põhiseadus;
 - b) ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon;
 - c) ÜRO lapse õiguste konventsioon;
 - d) ajalooatlased, kontuur- ja seinakaardid;
 - e) allikakogumikud, käsiraamatud, erialased teatmeteosed;

ERAKOOL INTELLEKT

- f) elulooraamatud ja teabekirjandus;
- g) digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid;
- h) illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid);
- i) IKT-põhised õppematerjalid; j) ajalehed ja ajakirjad;
- j) statistilised ja meetodilised materjali.

2. INIMESEÕPETUS

2.1 . Üldalused

2.1.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Põhikooli inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane tunneb ja väärtustab isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist järgmistes valdkondades:

- 1) enesekohased ja sotsiaalsed oskused;
- 2) füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne areng;
- 3) tervis ja tervislik eluviis;
- 4) turvalisus ja riskikäitumise ennetamine;
- 5) üldinimlikud väärtused: ausus, hoolivus, vastutustunne ja õiglus.

2.1.2. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna, integreerides õppesisu kõigis kooliastmes.

Inimeseõpetuses käsitletakse eakohaselt õpilaste isiksuse kujunemisele ja sotsialiseerumisele kaasa aitavaid teadmisi, oskusi ja hoiakuid. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõpimeetodid.

Õpetus on inimeseõpetuses isiksusekeskne, rõhk on väärtuskasvatusel. Õpetuses liigutakse tervikliku mina poole ning situatiivselt vahetu ümbruse tajumiselt ühiskonna sotsiaalsele tunnetusele. Väärtustatakse tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi, positiivse minapildi kujunemist ning üldinimlike väärtusi. Inimeseõpetuse ainesisu toetab turvalise koolikeskkonna saavutamist ning eetiliste, vastutustundlike ja aktiivsete kodanikuühiskonna liikmete kujunemist.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub vaimses õpikeskkonnas üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamuseavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii ükski kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamast keerukamaks, ent peavad aine eesmärkidest lähtuvalt olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest.

Inimeseõpetus on kontsentriiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust seoses

- 1) endasse positiivse suhtumise ja tervikliku mina kujundamisega ning
- 2) arenguülesannete ja nendega toimetulekuga.

Esimeses kooliastmes on inimeseõpetuses rõhk õpilase enesekohasel pädevusel ning enese

ERAKOOL INTELEKT

suhestamisel lähiümbrusega, integreerides ühiskonnaõpetuse temaatikat. Teises kooliastmes on keskmes õpilase sotsiaalne pädevus ja sotsiaalsete probleemide ennetamine ning õpilase tervist tugevdav ja väärtustav eluviis. Kolmandas kooliastmes keskendutakse õpilase ealiste iseärasuste (murdeiga) ja arenguülesannetega toimetulekule, tervise tervikkäsitlusele ning enese- ja sotsiaalsetele oskustele.

Inimeseõpetuses õpitakse teatud teemasid ülevaate korras ja teatud teemasid käsitletakse sügavuti. Teemasid võib käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

2.1.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: sotsiaal-kultuuriline keskkond, arvutiklass, asutused, muuseumid, näitused jne;
- 7) kasutatakse mitmekülgset õppemeetodite valikut rõhuasetusega aktiivõppemeetoditele: arutelud, diskussioonid, juhtumianalüüs, paaris- ja rühmatööd, projektööpe, rollimängud, väitlused, õpimapi ja uurimistöe koostamine, praktilised ja uurimistöed (nt töölehtede täitmine, loovtöö kirjutamine, infootsing teabeallikatest) jne;
- 8) arvestatakse õpilaste võimete ja suutlikkuse ja kohaliku eripäraga ning ühiskonnas toimuvate muutustega;
- 9) arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhirõhk hoiakute kujundamisel;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga (kohtuda erinevate inimestega, kaasata vanemaid jne), et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane.

2.2. I kooliaste

2.2.1. Õpitulemused I kooliastme lõpuks

3. klassi lõpetaja:

- 1) väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
- 2) oskab suhelda ja käituda teisi arvestades ja tehes koostööd, ning sõnastab oma tundeid ja teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- 3) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;

ERAKOOL INTELLEKT

- 4) teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;
- 5) väärtustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
- 6) teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning väärtustab neid;
- 7) mõistab oma õigust keelduda ennastkahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;
- 8) kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning planeerib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
- 9) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid; 10) teab Eesti riigi sümboleid ja lähemaid naaberriike.

2.2.2. Õpitulemused ja õppesisu 2. klassis (35 tundi)

1. Mina

Õppesisu	Õppetulemused
Mina. Minu erinevused ja sarnasused teiste inimestega	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab oma välimust, huvisid ja tegevusi, mida talle meeldib teha.• Eristab mehi ja naisi.• Nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest.
Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine	<ul style="list-style-type: none">• Väärtustab iseennast ja teisi.• Mõistab viisaka käitumise vajalikkust

2. Mina ja tervis

Õppesisu	Õppetulemused
Tervis. Terve ja haige inimene. Ravimid	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda.• Eristab nakkuslikke ja mittenakkuslikke haigusi.• Saab aru, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning teab, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud.
Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport.
Abi saamise võimalused. Esmaabi	<ul style="list-style-type: none">• Demonstreerib lihtsamaid esmaabivõtteid.• Teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi.

3. Mina ja minu pere

Õppesisu	Õppetulemused
Kodu. Koduarmastus.	<ul style="list-style-type: none">• Väärtustab oma kodu.
Kodu traditsioonid	<ul style="list-style-type: none">• Jutustab oma pere traditsioonidest.
Perekond. Erinevad pered	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad.• Väärtustab oma peret
Pereliikmete tegevus ja rollid. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse ja vastutustunne	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus.• Kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes.
Vanemate ja teiste inimeste töö	<ul style="list-style-type: none">• Teab inimeste erinevaid töid ja töökohti.
Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond	<ul style="list-style-type: none">• Oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult.
Võõras ümbrus ja võõraga	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja

ERAKOOL INTELLEKT

kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses	koduümbruses ning valib ohutu tees sihtpunkti.
--	--

4. Mina: aeg ja asjad

Õppesisu	Õppetulemused
Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus	<ul style="list-style-type: none"> • Eristab aja kulgu ja seisu. • Planeerib oma päevakava. • Kirjeldab, kuidas sisustada vaba aega. • Väärtustab tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks.
Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.	<ul style="list-style-type: none"> • Oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta. • Selgitab asjade väärtust. • Väärtustab ausust asjade jagamisel.

5. Mina ja kodumaa

Õppesisu	Õppetulemused
Eesti – minu kodumaa. Kodukoht	<ul style="list-style-type: none"> • Tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi. • Oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti. • Leiab Euroopa kaardilt Eesti. Leiab kodukoha Eesti kaardilt. • Tunneb ära kodukoha sümboolika. • Nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku.
Eesti rikkus. Rahvakalendri tähtpäevad	<ul style="list-style-type: none"> • Väärtustab Eestit, oma kodumaad. • Kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid.

2.2.3. Õpitulemused ja õppesisu 3. klassis (35 tundi)

1. Mina

Õppesisu	Õppetulemused
Mina. Mina ja endasse suhtumine.	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust. • Võrdleb oma välimust, huve ja tugevusi kaasõpilaste omadega. • Väärtustab inimese õigust olla erinev.
Lapse õigused ja kohustused	<ul style="list-style-type: none"> • Nimetab enda õigusi ja kohustusi. • Teab, et õigustega kaasnevad kohustused.

2. Mina ja tervis

Õppesisu	Õppetulemused
Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis	<ul style="list-style-type: none"> • Eristab vaimset ja füüsilist tervist. • Kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: • mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine. • Väärtustab tervislikku eluviisi.
Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda. • tegevusest, mis kahjustab tema tervist. • Nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral.

3. Mina ja meie

Õppesisu	Õppetulemused
Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste	<ul style="list-style-type: none"> • Nimetab inimese eluks vajalikke olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega. • Kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi.

ERAKOOL INTELLEKT

abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine	<ul style="list-style-type: none"> • Väärtustab sõprust. • Väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist. • Väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes.
Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest	<ul style="list-style-type: none"> • Nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ning leiab erinevaid vise nendega toimetulekuks. • Teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalla korral. • Mõistab, et kiusamine on mitteaktsepteeritud käitumine. • Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest.
Minu hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Vastutus. Liiklusreeglid.	<ul style="list-style-type: none"> • Eristab enda head ja halba käitumist. • Kirjeldab oma sõnadega, mida tähendab vastustundlikkus ja südametunnistus. • Nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust. • Kirjeldab oma käitumise tagajärgi ja annab neile hinnangu. • Teab liikluseeskirja, mis tagab tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda turvaliselt liikluses.
Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus. Meeskonnatöö	<ul style="list-style-type: none"> • Eristab tööd ja mängu. • Selgitab enda õppimise eesmärgid ja toob näiteid, kuidas aitab õppimine igapäevaelus paremini hakkama saada. • Teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimise ajal, ning kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust. • Väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust. • Teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd.

3. Mina: teave ja asjad

Õppesisu	Õppetulemused
Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju: Turvaline käitumine meediakeskkonnas	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab erinevate meeltega tajutavaid teabeallikaid. • Selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid.
Raha. Raha teenimine, kulutamine, laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning seda, et raha teenitakse tööga. • Mõistab oma vastutust asjade hoidmise ja laenamise eest. • Selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine. • Kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.

4. Mina ja kodumaa

Õppesisu	Õppetulemused
Küla, vald, linn, maakond	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas.
Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid	<ul style="list-style-type: none"> • Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid.
Eesti vabariigi ja kodukoha	<ul style="list-style-type: none"> • Nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid.

ERAKOOL INTELLEKT

sümbolid	
Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab Eestis elevate rahvaste tavasid ja kombeid ning austab neid. • Väärtustab oma kodumaad.

2.3. II kooliaste

2.3.1. Õpitulemused II kooliastme lõpuks

6. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab enesehinnangu, enesekontrolli ning eneseanalüüsi võimalusi ja olulisust igapäevasuhetes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada, demonstreerides seda õpituatsioonis;
- 2) väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
- 3) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- 4) kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas, aktsepteerides nende individuaalsust;
- 5) kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise; demonstreerib, kuidas õpituatsioonis tõhusalt verbaalselt oma tundeid väljendada, aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
- 6) kirjeldab, mis on füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis, ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;
- 7) kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest;
- 8) teab ja oskab õpituatsioonis leida erinevaid lahendusviise otsuste langetamisel;
- 9) teab, kuidas toimida ohuolukorras, oskab õpituatsioonis abi kutsuda ning valdab esmaabivõtteid;
- 10) kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks.

2.3.2. Õpitulemused ja õppesisu 5. klassis (35 tundi)

1. Tervis

Õppesisu	Õpitulemused
Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid.	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt • Teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja kehapiikkust, kehatemperatuuri, pulsisagedust ning enesetunnet • Nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele.
Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.	<ul style="list-style-type: none"> • Eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi • Väärtustab oma tervist.

ERAKOOL INTELEKT

--	--

2. Tervislik eluviis

Õppesisu	Õpitulemused
Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid.	<ul style="list-style-type: none">• Oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus.• Kostab endale tervisliku toidumenüü ja analüüsib seda, lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest.• Kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid.• Selgitab, kuidas on toitumine seotud tervisega.• Kirjeldab tegureid, mis mõjutavad inimese toiduvalikut.
Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.	<ul style="list-style-type: none">• Teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid.• Oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest.• Hindab ja oskab planeerida kehalise aktiivsuse piisavust oma igapäevategevuses.• Väärtustab tervislikku eluviisi.

3. Murdeiga ja kehalised muutused

Õppesisu	Õpitulemused
Murdeiga inimese elukaares. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine.	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega.• Aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda.• Teab, et murdeiga on varieeruv ning igaühel oma arengutempo.
Suguline küpsus ja soojätkamine.	<ul style="list-style-type: none">• Teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega.

4. Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu	Õpitulemused
Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise alaseid valikud tehes; iseenda vastutus. Vahendatud suhtlemine.	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid• Selgitab, miks liikluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida.• Teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning kuidas abi kutsuda.• Nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja suhetele.• Suheldes meedia vahendusel, mõistab vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.• Väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist.
Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele	<ul style="list-style-type: none">□ Demonstreerib õpituatsioonides, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus.• Kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile.• Väärtustab mitmekesisest positiivset ja tervislikku elu uimastiteta.

ERAKOOL INTELLEKT

5. Haigused ja esmaabi

Õppesisu	Õpitulemused
Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS.	<ul style="list-style-type: none">• Oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi.• Selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega.• Teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest.
Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab, kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral.• Teab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik ja päikesepiste).• Nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada.• Väärtustab enda ja teiste inimeste elu.

6. Keskkond ja tervis

Õppesisu	Õpitulemused
Tervislik elukeskkond. Tervislik	Kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast.
õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.	<ul style="list-style-type: none">• Eristab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või mitteturvaliseks ja tervist kahjustavaks.• Kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.

2.3.3. Õpitulemused ja õppesisu 6. klassis (35 tundi)

1. Mina ja suhtlemine

Õppesisu	Õpitulemused
Enesesse uskumine. Enesehinnang	<ul style="list-style-type: none">• Mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb.
Eneseanalüüs	☐ Analüüsib enda iseloomujooni ja omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi.
Oma väärtuste selgitamine	<ul style="list-style-type: none">• Oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga.
Enesekontroll	<ul style="list-style-type: none">• Mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega.

2. Suhtlemine teistega

Õppesisu	Õpitulemused
Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia	<ul style="list-style-type: none">• Tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid.
Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine	<ul style="list-style-type: none">• Teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust.• Eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist.• Kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele.

ERAKOOL INTELLEKT

<p>Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele. • Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas väljendada oma tundeid verbaalselt, säilitades ja tugevdades suhteid. • Teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele igapäevaelus ning toob selle kohta näiteid.
<p>Aktiivne kuulamine. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei“ ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise võtteid. • Eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele. • Teab, et „ei“ ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei“ ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri „ei“ ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral. • Väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse.

3. Suhted teistega

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise) toimimist igapäevaelus. • Oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta. • Väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist. • Eristab inimeste erinevaid rolle suhetes ning nende muutuvat iseloomu..
<p>Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstreerib õpituatsioonis oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast. • Tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist. • Väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat. • Kirjeldab kaaslaste rühma arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi.
<p>Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mõistab isikuseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.

4. Konfliktid

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Konfliktide olemus ja põhjused</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust.
<p>Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise. • Kasutab õpituatsioonis konflikte lahendades tõhusaid viise ning väärtustab neid.

5. Otsustamine ja probleemilahendus

Õppesisu	Õpitulemused
----------	--------------

ERAKOOL INTELEKT

Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleemide lahendamiseks.	<ul style="list-style-type: none">• Teab ja oskab õpitu olukorras otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise.• Kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid.
Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel.	<ul style="list-style-type: none">• Mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi.• Selgitab ja kirjeldab eri olukorras sobiva parima käitumisviisi valikut.• Väärtustab vastutuse võtmist otsuseid langetades.

6. Positiivne mõtlemine

Õppesisu	Õpitulemused
Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.	<ul style="list-style-type: none">• Nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi.• Väärtustab positiivset mõtlemist.

2.4. III kooliaste

2.4.1. Õpitulemused III kooliastme lõpuks

Põhikooli lõpetaja:

- 1) teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja väärtustades ennast;
- 2) teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervisega ning analüüsib valikuid mõjutavaid tegureid ja oma vastutuse osa selles;
- 3) teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- 4) teab, millised arengumuutused toimuvad murdeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 5) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles ning väärtustab seksuaalõigusi;
- 6) analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpitu olukorras, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukorras;
- 7) teab ja oskab otsida olulisi infoallikaid tervise teabe ja -abi saamiseks, analüüsides nende kasutusvõimalusi, ning demonstreerib õpitu olukorras esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist olukorras;
- 8) kirjeldab stressi ja kriisi olemust inimsuhetes ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
- 9) kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpitu olukorras oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 10) teab koostöö reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet.

ERAKOOL INTELEKT

2.4.2. Õpitulemused ja õppesisu 7. klassis (27 tundi)

1. Inimese elukaar ja murdeea koht selles

Õppesisu	Õpitulemused
Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseest täiskasvanuikka • Kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid
Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.	<ul style="list-style-type: none"> • Toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundajamisel • Kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust

2. Inimese mina

Õppesisu	Õpitulemused
Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine.	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang. • Kirjeldab positiivse endasse suhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi. • Kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määramiseks. • Väärtustab võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada ning toob nende kohta näiteid. <p>Kirjeldab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu.</p>
Konfliktide vältimine ja lahendamine.	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi. • Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid konfliktide lahendamise viise.

3. Inimene ja rühm

Õppesisu	Õpitulemused
Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmetevahelise läheduse ja ülesande järgi. • Kirjeldab inimeste erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele. • Mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ja korraldamisel. • Võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab nende erinevusi.
Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi. • Demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega. • Selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes. • Väärtustab inimsuhteid toetavaid reegleid ja norme.

4. Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu	Õpitulemused
Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek,	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine,

ERAKOOL INTELEKT

enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus.	kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlemisoskus.
Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallega. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalga korral koolis. • Eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid. • Kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele.

5. Inimese mina ja murdeea muutused

Õppesisu	Õpitulemused
Varane ja hiline küpsemine - igapähe oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi. • Selgitab, milles seisneb suguküpsus.
Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhetes ja turvaline seksuaalkäitumine.	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks. • Selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist. • Kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist. • Kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhetes. • Selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.

2.4.3. Õpitulemused ja õppesisu 8. klassis (35 tundi)

1. Tervis

Õppesisu	Õpitulemused
Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad terviseiga seotud valikuid.	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost • Kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt. • Analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta, ning demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid viise otsuste langetamisel terviseiga seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega.
Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusväärsust Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana.
Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid.	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele. • Oskab planeerida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana. • Analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele. • Analüüsib oma igapäevatoitu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele.

ERAKOOL INTELLEKT

<p>Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek.</p> <p>Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu. • Selgitab stressi olemust, põhjusi ja tunnuseid. • Kirjeldab stressiga toimetuleku viise ja eristab tõhusaid toimetulekuviise mittetõhusatest. • Kirjeldab kriisi olemust ja seda, kuidas käituda kriisiolukorras; teab abi ja toetuse võimalusi.
---	---

2. Suhted ja seksuaalsus

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervisekontekstis. • Demonstreerib õpituatsioonis oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine. • Väärtustab tundeid ja armastust suhetes. • Selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus. • Kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise. • Selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes.
<p>Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. • Kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse. • Väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes ja kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi.
<p>Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab seksuaalsel teel levivate haiguste ärahoidmise võimalusi. • Teab, mis on HIV ja AIDS ning HIVi nakatumise teid ja võimalusi nakatumise vältimiseks. • Eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest. • Nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes.

3. Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule. • Kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil.

ERAKOOL INTELEKT

Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine.	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb.• Kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades.
Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.	<ul style="list-style-type: none">• Teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral.• Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid kuumakahjustuse, teadvusekaotuse, südameseiskumise ja uppumise korral.

4. Inimene, valikud ja õnn

Õppesisu	Õpitulemused
Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteetid elus. Mina ja teised kui väärtus. Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.	<ul style="list-style-type: none">• Õpilane analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus.• Õpilane mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.

3. AJALUGU

3.1 Üldalused

3.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;
- 2) tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastat kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;
- 3) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;
- 5) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 6) mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsides;
- 7) tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

ERAKOOL INTELEKT

3.1.2. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooa. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloo, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooajaloost tervikpildi kujunemist. Luuakse sild mineviku ja nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundatakse arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust ning paljusid Eesti ajaloo probleeme. Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, erinevad inimesed ning paigad. Seda kogemust koolis õpituga ühendades kujuneb õpilasel arusaam ajaloo. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus, oskus analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine;
- 3) küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus ning IKT vahendite kasutamine.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste taset kirjeldatakse kooliastme lõpul õpitulemustena. Ajaloo mõistmise seisukohalt on tähtis kujundada võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitlusi neist ühtki peale surumata. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooajaloost, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates. Õppetegevuses rakendatakse mitmekesist meetodikat, mis võimaldab õpilastel aktiivselt osaleda õppetegevuses, arendada oma õpioskusi, teha järeldusi, kujundada ja väljendada oma arvamust ajaloosündmuste või -nähtuste kohta. Ajalooajaloost analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooajaloost.

ERAKOOL INTELLEKT

3.1.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.

II kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: vestlus, arutelu, rollimäng, ajaloolise kujutluse loomine, loovülesande, kava, ajajoone, õpimapi koostamine, praktilised ja uurimistööd (nt töö allikate ja kaardiga, töölehe ja kontuurkaardi täitmine, loovtöö kirjutamine, infootsing teabeallikatest), tegevuspõhine õpe (nt dramatiseeringud, mudelite ja makettide valmistamine).

III kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: vestlus, diskussioon, väitlused, projektõpe, loovülesande, kava, ajajoone, skeemi ja plaani, õpimapi koostamine, rolli- ja otsustusmängud, praktilised ja uurimistööd (nt töö allikate ja kaardiga, töölehe ja kontuurkaardi täitmine, arutluse kirjutamine, infootsing teabeallikatest ja infoanalüüs), tegevuspõhine õpe (nt dramatiseeringud, mudelite ja makettide valmistamine).

3.2. II kooliaste

3.2.1. Õpitulemused II kooliastme lõpuks

6. klassi õpilane:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asumit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
- 4) hindab materiaalselt keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja

ERAKOOL INTELLEKT

hindab neid kriitiliselt;

- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

3.2.2. Õppesisu ja õpitulemused 5. klassis (35 tundi)

1. Ajaarvamine

Õppesisu	Õpitulemused
Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.	<ul style="list-style-type: none">• Kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase: sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine.• Kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus □ Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid.• Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu.• Kasutab ajalookaarti.

2. Ajalooallikad

Õppesisu	Õpitulemused
Ajalugu ja ajalooallikad	<ul style="list-style-type: none">• Teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest• Töötab lihtsamate allikatega.
Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.	<ul style="list-style-type: none">• Kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas.

3. Eluolu

Õppesisu	Õpitulemused
Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.	<ul style="list-style-type: none">• Kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu.• Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid.• Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu.• Kasutab ajalookaarti.

4. Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud

Õppesisu	Õpitulemused
Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.	<ul style="list-style-type: none">• Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid.• Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu.• Kasutab ajalookaarti.• Kirjeldab mõnda minevikusündmust, inimeste eluolu minevikus.

3.2.3. Õppesisu ja õpitulemused 6. klassis (70 tundi)

1. Muinasaeg

Õppesisu	Õpitulemused
Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikmaterjalide tõlgendamine	<ul style="list-style-type: none">• Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim.

ERAKOOL INTELLEKT

<p>Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine, Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid. • Näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine. • Teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine. • Teab, et Eesti esimesed asustusala olid Pulli ja Kunda inimasula, ning näitab neid kaardil.
--	---

2. Vanad Idamaad

Õppesisu	Õpitulemused
Vanaaja sisu ja üldiseloostus: ajalised piirid, looduslikud olud.	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat. • Seletab ja kasutab kontekstis mõistet tsivilisatsioon.
Vana-Egiptus Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon; eluolu, religioon, kultuurisaavutused.	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel; • Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide; teab, et üks esimesi kirjasüsteeme oli hieroglüüfkiri. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester. • Teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon, Hammurabi, Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust.
Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Mesopotaamia näitel; • Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Babüloni rippaedu; teab, et üks esimesi kirjasüsteeme oli kiilkiri. • Seletab ja kasutab kontekstis mõistet linnriik, • Teab, kes oli Hammurabi ning iseloomustab tema tegevust.
Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon; selgitab, mis on Vana Testament; • Teab, kes olid Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust.

3. Vana- Kreeka

Õppesisu	Õpitulemused
Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükene kultuur	<ul style="list-style-type: none"> • Näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil. • Teab, et Vana- Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreet- Mükene kultuurist.

ERAKOOL INTELLEKT

<p>Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Trooja sõda, hellenid. • Teab, kes olid Perikles ja Aleksander Suur ning iseloomustab nende tegevust.
<p>Vana- Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana, olümpiamängud, religioon ja mütoloogia, Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal, hellenite igapäevaelu, hellenistlik kultuur, Vana- Kreeka kultuuri tähtsus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab Vana- Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, tähestik. • Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros ja Herodotos ning iseloomustab nende tegevust.

4. Vana-Rooma

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, Rooma linna tekkimine, kuningad, vabariigi algus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Roomat. • Teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist. • Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel.
<p>Rooma vabariik, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, kodusõjad Roomas. Caesar, vabariigi lõpp.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Näitab kaardil Kartaagot. • Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid vabariik, foorum, kapitoorium, patriits, plebei, konsul, senat, leegion, kodusõda, Kartaago, ladina keel. • Teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, ning iseloomustab nende tegevust.
<p>Rooma keisririik, ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Näitab kaardil Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne- Roomat. • Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Ida-Rooma, Lääne- Rooma, Konstantinoopol. • Teab, kes oli Augustus ning iseloomustab tema tegevust
<p>Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus. Ristiusu teke, Uus Testament</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Colosseum, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, kristlus, piibel, Rooma õigus. • Teab, kes oli Jeesus Kristus ning iseloomustab tema tegevust.

ERAKOOL INTELEKT

3.3 III kooliaste

3.3.1. Õpitulemused III kooliastme lõpuks

Põhikooli lõpetaja:

- 1) iseloomustab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult; 4
- 4)) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajaloo referaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

3.3.2. Õppesisu ja õpitulemused 7. klassis (70 tundi)

1. Maailm keskajal 476-1492

Õppesisu	Õpitulemused
Keskaja koht maailma ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloomustus. Keskaja periodiseering, ühiskonnakorraldus, läänikord, eluolu ja maailmapilt.	<ul style="list-style-type: none">• Iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi.• Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid senjöö, vasall, feodaal, pärisori.
Kirik ja kultuur keskajal, ristiusu õpetuse alused, kiriku osa ühiskonnas, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.	<ul style="list-style-type: none">• Iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana.• Toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused.• Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, romaani stiil, gooti stiil.
Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.	<ul style="list-style-type: none">• Iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist.• Teab, kes oli Karl Suur ning iseloomustab tema tegevust
Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale.	<ul style="list-style-type: none">• Iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi.• Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, koraan, Muhamed, mošee, Meka.
Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik.	<ul style="list-style-type: none">• Teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik.• Teab, kes oli Justinianus I, ning iseloomustab tema tegevust.

ERAKOOL INTELLEKT

Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, iseloomustab keskaegse linna eluolu. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid raad, tsunft, gild, Hansa Liit.
Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi.
Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad.	<ul style="list-style-type: none"> • Nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu.
Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamise, eluolu keskajal	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab ja kasutab kontekstis mõistet Inglise parlament.

2. Maailm varauusajal 1492-1600

Oppesisu	Õpitulemused
Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda tehnoloogia areng. • Seletab ja kasutab kontekstis mõistet humanism • Teab, kes oli Leonardo da Vinci, ning iseloomustab tema tegevust.
Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism. • Teab, kes oli Kolumbus, ning iseloomustab tema tegevust.
Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda reformatsioon. • Seletab ja kasutab kontekstis mõistet maadeavastused • Teab, kes oli Martin Luther, ning iseloomustab tema tegevust.
Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju. • Seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi.

ERAKOOL INTELLEKT

3.3.3. Õppesisu ja õpitulemused 8. klassis (70 tundi)

1. Maailm 1600-1815

Õppesisu	Õpitulemused
Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid valgustus, restauratsioon, absolutism, parlamentarism. • Teab, kes olid Louis XIV ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust.
Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu tulemusena, ning näitab neid kaardil. • Teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile. Teab, kes oli Peeter I ning iseloomustab tema tegevust.
USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust.
Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos.	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju. • Toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad. • Teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid reform, revolutsioon. • Teab, kes olid Napoleon ning iseloomustab tema tegevust.
Kultuur: barokk, klassitsism	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni.

2. Maailm 1815-1918

Õppesisu	Õpitulemused
Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. Sajandi poliitilised õpetused.	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, monopol, linnastumine, liberalism, konservatism, sotsialism.
Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab rahvuslikku liikumist Euroopas. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.
Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused,	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia.

ERAKOOL INTELLEKT

rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed	
Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.	<ul style="list-style-type: none"> • Näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite. • Teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi. • Selgitab Eesti iseseisvumist. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.
Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi.

3.3.4. Õppesisu ja õpitulemused 9. klassis (70 tundi)

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939

Õppesisu	Õpitulemused
Rahvusvaheline olukord Pariisi rahukonverents. Poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda. Rahvasteliidu tegevus ja mõju. Sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Maailmamajandus Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed	<ul style="list-style-type: none"> • Näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles' süsteem). • Toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Rahvaste Liit, Versailles' süsteem.
Demokraatia ja diktatuurid 1920.– 1930. aastail Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel. Autoritarism Itaalia näitel. Totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, parlamentarism. • Teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, ning iseloomustab nende tegevust.
Eesti Vabariik Vabadussõda. Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus. Demokraatliku parlamentarismi aastad. Vaikiv ajastu. Majandus. Kultuur ja eluolu. Välispoliitika	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastatel ja vaikival ajastul. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid vaikiv ajastu, Tartu rahu. • Teab, kes olid Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.
Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel Uued kultuurinähtused. Teadus Tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film. Kirjanus ja kunst. Uued propagandavahendid. aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film. Kirjanus ja kunst.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab ning võrdleb kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi.

ERAKOOL INTELLEKT

Uued propagandavahendid.	
--------------------------	--

2. Teine maailmasõda 1939-1945

Õppesisu	Õpitulemused
Rahvusvaheline olukord Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi. • Seletab ja kasutab kontekstis mõistet MRP.
Sõjategevuse üldiseloomustus Sõja algus ja lõpp. Sõdivad pooled, rinded. Holokaust. ÜRO asutamine	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ja tagajärjed. • Teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon. • Näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja PõhjaAafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid holokaust, ÜRO.
Eesti Teise maailmasõja ajal Baaside ajastu. Iseseisvuse kaotamine. Juuniküüditamine. Sõjategevus Eesti territooriumil. Nõukogude ja Saksa okupatsioon	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos. • Iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid küüditamine, baaside leping, okupatsioon.

3. Maailm pärast Teist maailmasõda 1945-2000

Õppesisu	Õpitulemused
Külm sõda Külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid. Kriisid ja sõjad.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ning vormid. • Näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, Euroopa Liit, Atlanti Harta, NATO.
Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng. Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja SLV näitel.
Kommunistlikud riigid Kommunistliku süsteemi teke NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel. • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon.
Eesti Nõukogude okupatsiooni all Piiride muutumine. Repressioonid. Kollektiviseerimine. Industrialiseerimine. Poliitiline juhtimine. Kultuur ja eluolu.	<ul style="list-style-type: none"> • Iseloomustab Eesti arengut NSV Liidu koosseisus.

ERAKOOL INTELLEKT

Kommunistliku süsteemi lagunemine Perestroika ja glasnost. Mihhail Gorbatšov. Boris Jeltsin. Saksamaa ühinemine	<ul style="list-style-type: none">• Toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed.• Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost.• Teab, kes olid Mihhail Gorbatšov ja Boris Jeltsin, ning iseloomustab nende tegevust.
Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine Laulev revolutsioon. Balti kett. Põhiseadusliku korra taastamine.	<ul style="list-style-type: none">• Analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut.• Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, Balti kett, laulev revolutsioon.• Teab, kes olid Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust.
Maailm 1990. aastatest alates Üldülevaade. Euroopa Liidu laienemine. NATO laienemine. Uued vastasseisud.	<ul style="list-style-type: none">• Näitab kaardil muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail.
Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel Teaduse ja tehnika areng, aatomiuringud, infotehnoloogia. Massikultuur. Naine ja ühiskondlik elu Muutused mentaliteedis.	<ul style="list-style-type: none">• Iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil.

4. ÜHISKONNAÕPETUS

4.1. Üldalused

4.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
- 5) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.

4.1.2. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele.

Esimeses kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. Teises ja kolmandas kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aina. Põhikooli ühiskonnaõpetus

ERAKOOL INTELLEKT

käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majandus, poliitika, õigus), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega vastavalt oma huvidele ja võimalustele.

Teises kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

Kolmandas kooliastmes lisanduvad Eesti riigi funktsioneerimisega seotud institutsioonid. Riigi valitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone, nagu Riigikogu, valitsus, president, kohus, kohalik omavalitsus, riigikontroll, õiguskantsler.

Kuna osale õpilastest võib haridustee lõppeda põhikooliga, pööratakse enam tähelepanu poliitika avaldumisele igapäevaelus ning kodaniku rollile poliitikatulemite teadliku tarbijana (nt sotsiaalkaitse süsteemi kasutamine, valla/linna elukorralduses kaasärääkimine, e-teenuste tarbimine jne). Majanduse käsitlemine kolmandas kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele (ettevõtlikkus, kutsevalik, tulu tööst, eelarve, tarbimine ja toimetulek), ettevõtlusele (ettevõtte, ressursid, tootlikkus, kasum, konkurents), riigi majanduse reguleerimisele (majanduspoliitika, maksud, maksutulude kasutamine riigi arenguks; õigusrikkumisest tulenev kahju riigi majandusele) ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele (tarbimisühiskond, tööturu tasakaal, varanduslik kihistumine). Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Olulisel kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab kaasa õpilase toimetulekule ühiskonnas. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi. Aine käsitlemisel on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme. Õppes pööratakse suurt tähelepanu õpilaste õpimotivatsiooni arendamisele. Olulisel kohal on aktiivõppemeetodid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud. Olulisel kohal on aine käsitlemise viimine klassiruumist välja ning igal asjakohasel juhul elusituatsioonide kasutamine õpperotsessis (nt demokraatia rakendamine koolis, kodanikualgatus ja vabatahtlik tegevus kodukohas).

Aktiivse kodaniku kontseptsioon käsitleb kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult kui hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse rakendussuuna võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt tarbijahariduses, kodanikualgatuses, koolielu korraldamises). Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikjal ei elata ühtviisi hästi jne.

Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades

ERAKOOL INTELEKT

kasutatava tarkvara legaalsust, interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaal, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid internetis). Nii omandab õpilane teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse, mille vajadus tänapäeva maailmas pidevalt kasvab.

4.1.3. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.

II kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimängud, arutelud, ühistegevus ja vabatahtlik töö; õpimapi ja uurimistöö koostamine (küsitluse läbiviimine, viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine jms); infootsing teabeallikatest, allikate kasutamine (nt temaatiline tekst, statistika, dokument, kaart jne); töölehtede täitmine, loovtöö kirjutamine; juhtumianalüüs; praktilised tööd: klassielu reeglite, päevaplaani ja isikliku eelarve koostamine jne; õppekäigud.

III kooliastme spetsiifilised õppetegevused. Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe (nt heategevusprojektid); referaadi, uurimistöö, arvamustöö, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine); temaatilised mängud, nt tarbijakaitse; infootsing teabeallikatest ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades; statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs; dokumendiplankide täitmine jne; õppekäigud.

4.2. II kooliaste

4.2.1. Õpitulemused II kooliastme lõpuks

6. klassi lõpetaja:

- 1) on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- 2) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 3) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 4) loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);

ERAKOOL INTELLEKT

- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 7) mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

4.2.2. Õpitulemused ja õppesisu 6. klassis (35 tundi)

1. Inimesed meie ümber, kogukonnad. Euroopa riigid ja rahvad, sallivus

Õppesisu	Õpitulemused
Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm).	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõistet rahvus. • Nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone. • Nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid.
Sooline võrdõiguslikkus.	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid võrdõiguslikkus ja sallivus. • Toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ja nende rikkumise kohta Eestis. • Suhtub sallivalt erinevustesse.
Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja hoiab kogukonna traditsioone.
Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõistet riik. • Teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus). • Nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.

2. Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja –algatus, koostöö

Õppesisu	Õpitulemused
Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus.	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus. • Nimetab kodukohas tegutsevaid seltsi, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust.
Noorteorganisatsioonid.	<ul style="list-style-type: none"> • Nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust.

ERAKOOL INTELLEKT

Eakohased kodanikualgatuse võimalused.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab kodukoha kodanikualgatuse ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral.
Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.	<ul style="list-style-type: none"> • Toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi.

3. Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine

Õppesisu	Õpitulemused
Rahva osalemine ühiskonna valitsemises.	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet demokraatia. • Iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud).
Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid.
Kohalik omavalitsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta.
Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon.	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet seadus. • Teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta.
Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).	<ul style="list-style-type: none"> • Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõistet seadus. • Nimetab ja austab inimõigusi.

4. Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas

Õppesisu	Õpitulemused
Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses.	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis. • Märkab ja arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks; oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel.
Kooli sisekord (kodukord).	<ul style="list-style-type: none"> • Toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat.
Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.	<ul style="list-style-type: none"> • Tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, tunneb õiguste ja vastutuse tasakaalu.

5. Töö ja tarbimine

Õppesisu	Õpitulemused
Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.	<ul style="list-style-type: none"> • Teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel. • Teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida. • Teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid.

ERAKOOL INTELEKT

Elukutsed - teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Töökultuur ja tööetika.	<ul style="list-style-type: none">• Iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed.• Selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale.
Teadlik, säästev tarbimine.	<ul style="list-style-type: none">• Oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi.

6. Meedia ja teave

Õppesisu	Õpitulemused
Raamatukogu, internet.	<ul style="list-style-type: none">• Oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid ning entsüklopeediat.• Tunneb interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja informatsioonilise enesemääramise võimalusi.
Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon.	<ul style="list-style-type: none">• Mõistab, et reklaami taga on müügiedu taotlus.
Teadlik infotarbimine ja -edastamine.	<ul style="list-style-type: none">• Oskab eristada fakti ja arvamust.• Oskab oma teadmisi ja seisukohti esitada; loob, kasutab ning jagab infot.
Autoriõiguste kaitse.	<ul style="list-style-type: none">• Väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd; viitab teiste autorite loomingule; tunneb autorina vastutust oma teose eest, teadvustab autoriõiguste kaitsega seonduvaid probleeme internetis.

4.3. III kooliaste

4.3.1. Õpitulemused III kooliastme lõpuks

Põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaihenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärgi;
- 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahet, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise
- 7) eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega; hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma

ERAKOOL INTELLEKT

karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;

- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- 10) teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

4.3.2. Õpitulemused ja õppesisu 9. klassis (70 tundi)

1. Meedia ja teave

Õppesisu	Õpitulemused
Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik arvamus, ajakirjandusvabadus. • Mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks.
Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine.	<ul style="list-style-type: none"> • Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada.
Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik elu, eraelu, ajakirjanduseetika.
Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommerts-reklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahekord, tulud ja kulud meedias).	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet, reklaam. • Orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada.
Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles ja allalaadimine. Plagieerimine.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid autoriõigus, autorivastutus ja plagiaat. • Tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.

2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Õppesisu	Õpitulemused
Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid sotsiaalsed erinevused, identiteet. • Märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi. • Väärtustab soolist võrdõiguslikkust.
Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus. • Väärtustab sotsiaalset sidusust.
Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Väärtustab sotsiaalset õiglust.
Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.	<p>Teab ja oskab kontekstis kasutada mõistet mitmekultuurilisus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.

ERAKOOL INTELLEKT

3. Ühiskonna institutsionaalne struktuur - avalik sektor, erasektor, kolmas sektor

Õppesisu	Õpitulemused
Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused).	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus. • Selgitab ühiskonna sektorite (avaliku sektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
Erasektor kui kasumile suunatud sektor.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid erasektor, eraettevõtte. • Selgitab ühiskonna sektorite (erasektori) spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid mittetulundussektor, sihtasutus • Teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi

4. Ühiskonnaliikmete õigused

Õppesisu	Õpitulemused
Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet inimõigused. • Tunneb inimõigusi märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm).
Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiõigused, sotsiaal-majanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused.
Lapse õigused, kohustused ja vastutus.	<ul style="list-style-type: none"> • Tunneb lastekaitse põhimõtteid, tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm. UNICEFi tegevus.	<ul style="list-style-type: none"> • Tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi.

5. Demokraatia

Õppesisu	Õpitulemused
Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism, võimude lahusus ja tasakaal. • Oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ja selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ja annab neile hinnangu.
Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal.	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises.
Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.	<ul style="list-style-type: none"> • kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus. • Selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid. • Väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt

ERAKOOL INTELLEKT

	pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäihe võrdsust seaduse ees); täitub demokraatia põhimõtete järgi.
--	---

6. Eesti valitsemiskord

Õppesisu	Õpitulemused
Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus. • Tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart). • Suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades.
Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet õigusakt. • Mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (RT).
Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodakondsus, kodanik, alaline elanik. • Tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust.
Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet erakond.
Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet valimised. • Selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana.
Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendi- erakondi; teab Euroopa Liidu liikmesusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.

7. Kodanikuühiskond

Õppesisu	Õpitulemused
Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused.	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuühiskond, vabaühendus. Mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise.

ERAKOOL INTELLEKT

<p>Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuosalus, kodanikualgatus. • Oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi. • Algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel.
---	---

8. Majandus

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum. • Iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses.
<p>Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus. • Selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega. • Tunneb eelarve koostamise põhimõtteid.
<p>Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet tööturg. • Tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu. • Analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel.
<p>Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse. • Oskab arvutada netopalka. • Tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult.

ERAKOOL INTELEKT

Isiklik ettevõtlus.	
---------------------	--